

HUNARMANCHILIK KORXONALARI FAOLIYATINI RIVOJLANISHINI TREND MODELLAR ASOSIDA BAHOLASH

Xalilov Qahramon Qurbonboyevich

“Hunarmand” uyushmasi Qashqadaryo viloyat boshqarmasi boshlig‘i.

Annotatsiya. Ushbu maqolada Qashqadaryo viloyati xalq hunarmandchilik sohasini rivojlantirish va shu asosida oilaviy tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash orqali ish bilan band qilish masalalarini ekonometrik modellashtirishning trend modeli asosida baholash yoritilgan.

Kalit so‘zlar: xalq hunarmandchilik, raqamlashtirish, raqamli texnologiya, trend model, ekonometrika, prognoz.

Аннотация. В данной статье рассматривается развитие народных промыслов Кашкадарьинской области и оценка вопросов занятости на основе трендовой модели эконометрического моделирования путем поддержки на этой основе семейного предпринимательства.

Ключевые слова: народные промыслы, цифровые технологии, трендовая модель, эконометрика, прогноз.

Abstract. It is explained by the scientific justification of methodological approaches to the assessment of the role of family entrepreneurship in the development of folk crafts in the region, as well as the possibility of using them to improve the organizational and institutional basis of regulating family entrepreneurship.

Key words: institutional, digital, technology, trend, model, econometric, forecast, results, information, system, endogenous, exogenous.

O'zbekistonda hunarmandchilik faoliyatini yanada rivojlantirish hamda ushbu sohada aholining tadbirkorlik faolligini qo'llab-quvvatlash va hunarmandchilikni rivojlantirish orqali kambag'allikni qisqartirish masalalariga alohida ahamiyat berilmoqda. "Kambag'allikni kamaytirish bu -aholida tadbirkorlik ruhini uyg'otish, insonning ichki kuch-quvvati va salohiyatini to'la ro'yobga chiqarish, yangi ish o'rinlari yaratish bo'yicha kompleks iqtisodiy va ijtimoiy siyosatni amalga oshirish demakdir". Bugungi kunda O'zbekistonda hunarmandlar tomonidan ishlab chiqariladigan buyumlar va tovarlar (ishlar, xizmatlar) yo'nalishlari 25 tadan 34 taga yetdi. Mamlakatimizda hunarmandchilik mahsulotlarini chetga eksport qilish maqsadida dunyoning 20 dan ortiq davlatida (Germaniya, Shveytsariya, Rossiya, Italiya, Angliya, Koreya, Malayziya, Ozarbayjon, Latviya, Finlyandiya, Hindiston, Frantsiya, Gretsiya, Turkmaniston, Eron, AQSh, Ukraina, Turkiya, Xitoy, Ispaniya) 113 ta ko'rgazma va yarmarka o'tishi rejalashtirilgan. Bu vazifalarni hal etishda, hunarmandchilik milliy iqtisodiyotining, xususan xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish rolini oshirish yo'nalishlarida ilmiy tadqiqotlarni chuqurlashtirish alohida ahamiyat kasb etadi.

Ayniqsa mintaqalarda xalq hunarmandlarining amaliy san'atini yanada rivojlantirish asosida, mintaqalarda milliy xalq hunarmandlarining kataloglarini yaratish, xalqaro ko'rgazma hamda tanlovlarni tashkil etish va xalq hunarmandlar turizm reyestriga kiritish bo'yicha katta ishlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, mahallabay ishlash orqali oilaviy tadbirkor hunarmandlarda foydalanilmayotgan imkoniyatlarni to'la ishga solish, hunarmandlar o'rtasida o'zaro tajriba almashish tizimini yanada kengaytirish, hunarmandchilik mahsulotlari uchun yangi bozorlarni topish borasida qo'shimcha choralar ko'rish talab etilmoqda.

Mintaqa aholisini xalq hunarmandchilik sohasiga jalb qilish tizimini takomillashtirish, "usta-shogird" an'analari asosida mahallalarda yoshlarga hunar

o'rgatish va bandligini ta'minlash, shuningdek, kambag'allikni qisqartirish hamda hunarmandchilikni rivojlantirish bo'yicha amalga bir qancha islohotlar izchil davom etmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 20 dekabrda "Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish va aholining daromad manbaini kengaytirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-55-son qarori va O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 30 dekabrda PQ-77-son "Hunarmandchilik faoliyatini qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish chora tadbirlari to'g'risida"gi Qarorlari qabul qilindi, ushbu qaror mamlakatimiz aholisini ish bilan band qilish, ularning loyihalarini moliyalashtirish, hunarmandchilik sohasini rivojlantirish va hunarmandlarimiz faoliyatini qo'llab-quvvatlash, imtiyozli kreditlar yillik 14 foiz stavkada "Hunarmand" uyushmasi a'zolariga ishlab chiqarish ehtiyojlari uchun asbob-uskuna, ehtiyot qismlar va xom-ashyo materiallarni xarid qilish, hunarmandchilikni rivojlantirish markazlari, "usta-shogird" maktablarini tashkil etish, uy-muzeylar va ustaxonalar qurish yoki shu maqsadlarda bino va inshootlar sotib olish uchun 3 yilgacha muddatga hamda aylanma mablag'larini to'ldirish uchun 18 oygacha muddatga ajratilishi nazarda tutilganligi xalq hunarmandchilik sohasidagi ijobiy o'zgarishlar kuzatilmoqda.

Xalq hunarmandchilikni raqamlashtirish bu zamonaviy raqamli hunarmandchilikning rivojlanishini bugungi kunda kuzatilishi mumkin bo'lgan shaklidir. Mintaqada xalq hunarmandchilik rivojlanishini trend modellar asosida baholash va xalq hunarmandchiligini o'rganish bilan bog'liq bo'lgan holatlar hozirgi kunning eng dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

Ushbu yo'nalish bo'yicha respublikamiz olimlari A.O'lmasov, D.T.Yuldashev, O.M.Pardayeva va boshqalar o'z ishlarida oilaviy biznes va hududlar rivojlanishi o'rtasidagi bog'liqlikning nazariy modeli xalq hunarmandchilikning ijobiy tomonlari tadqiq etadi. Bunda asosiy e'tibor oilaviy biznes asosida miliy hunarmandchilikga qaratilgan bo'lib, xalq hunarmandchilikni

raqamlashtirishning iqtisodiy va ijtimoiy tabiati nuqtai-nazaridan ochib berilmagan.

Ayni paytda xalq hunarmandchilik sohasida raqamlashtirish va istiqbollarini belgilash borasida olib borilayotgan ishlar ham masalaga jiddiy yondashgan holda ilmiy tadqiqotlar olib borishni taqozo etmoqda.

Hunarmanchilik korxonalari faoliyatini rivojlanishini trend modellar asosida baholash bir nechta to'plam elementlari o'rtasidagi bog'lanishlarni solishtirish imkonini beradi. Shu boisdan tadqiqotimizda Qashqadaryo viloyati hunarmandchilik korxonalari tomonidan ishlab chiqilgan mahsulot hajmini prognoz qilish uchun ekstrapolyatsiya usulini qo'llab trend modellari orqali aniqlashda quyidagi bosqichlarni amalga oshirish lozim:

- juft va xususiy korrelyatsiya koeffitsiyentlarini aniqlash bilan modelda qatnashadigan omillar tanlandi;

- regressiya tenglamalarining parametrlarini aniqlanadi;

- tuzilgan ekonometrik modelni statistik ahamiyatliligini tekshiramiz. Ekonometrik modelni ishonchliligi bir necha mezonlar, ya'ni regressiya koeffitsiyentlar ahamiyatlilik darajasini Styudentning t-mezoni bo'yicha, ekonometrik modelning ahamiyatliligi Fisherning F-mezoni yordamida, modelda avtokorrelyatsiyaning mavjudligi Darbin-Uotson mezon bo'yicha, omillarning umumiy ta'siri R^2 —determinatsiya koeffitsiyenti bo'yicha baholanadi;

- hosil qilingan eng optimal trend modeli orqali prognoz natijalari hosil qilamiz. Tuzilgan ekonometrik modelni o'rganilayotgan jarayonga mos keluvchi eng yaxshi ekonometrik model deb hisoblasa bo'ladi va keyinchalik bu model asosida korxonaning asosiy ko'rsatichlarini kelgusi yillarga prognoz qilish mumkin.

Faydalanilgan adabiyot va manbalar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 20 dekabrdaqi «Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish va aholining daromad manbaini kengaytirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PQ-55-son // <https://lex.uz>
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 30 dekabrdaqi PQ-77-son "Hunarmandchilik faoliyatini qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Qarori. // <https://lex.uz/docs/5807559>
3. Basco, R. Family business and regional development - A theoretical model of regional familiness. Journal of Family Business Strategy (2015), <http://dx.doi.org/10.1016/j.jfbs.2015.04>
4. Banalieva E.R., Eddleston K.A., Zellweger T.M. When do family firms have an advantage in transitioning economies? Toward a dynamic institution-based view // Strategic Management Journal. – 2015. –T. 36. -№ 9.
5. O'lmasov A. Oila iqtisodiyoti. Toshkent – "Mehnat"- 1998.;
6. Pardayev M.Q. Oila xo'jaligi iqtisodiyoti va tadbirkorligi. Samarqand 2001 y.;
7. Norqobilova. F. A. International scientific and practical conference // Iqtisodiy erkinlik indekisi hunarmandchilik sohasini rivojlantirishdagi roli (zenodo.org), 2023. – p 255-257
8. Arens R. Complex processes for envelopes of normal noise // IRE Trans. Inform. Theory, Sept. 1957, vol. IT-3, pp. 204-207.
9. Mukhitdinov Khudoyar Suyunovich¹, Norqobilova Feruza Abdihamidovna². // Prospects Of Digitalization Of Craftsmanship Development In The Region / Journal of Pharmaceutical Negative Results: Volume 13: Special Issue 9: 2022.
10. F. A Norqobilova. // Xizmat ko'rsatish tarmoqlarini modellashtirishda tizimli tahlil qilish, sintezlash va optimallashtirish / Vol. 1 No. 2 (2021): International journal of conference series on education and social sciences. (Online) p. 224-228.